

ข้อเสนอแนวคิด/วิธีการเพื่อพัฒนางานหรือปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
เรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

นางสาวทิมมพร รัตนรัตน์
นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ
ตำแหน่งเลขที่ 1803 ส่วนทรัพยากรน้ำ
สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดราชบุรี

เสนอขอประเมินเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
ตำแหน่งเลขที่ 1803 ส่วนทรัพยากรน้ำ
สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดราชบุรี
สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ปีงบประมาณ 2560

ข้อเสนอแนวคิด/วิธีการเพื่อพัฒนางานหรือปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
เรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

นางสาวทิมพร รัตนรัตน์
นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ
ตำแหน่งเลขที่ 1803 ส่วนทรัพยากรน้ำ
สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดราชบุรี

เสนอขอประเมินเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ
ตำแหน่งเลขที่ 1803 ส่วนทรัพยากรน้ำ
สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดราชบุรี
สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
ปีงบประมาณ 2560

ข้อเสนอแนวคิด/วิธีการเพื่อพัฒนางานหรือปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ของนางสาวทิพย์พร รัตนรัตน์

เพื่อประกอบการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ

ตำแหน่งเลขที่ 1803

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดราชบุรี

เรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

หลักการและเหตุผล

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างรวดเร็วในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ส่งผลให้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศผู้นำด้านเศรษฐกิจและหุ้นส่วนด้านการพัฒนาในภูมิภาคอาเซียน อย่างไรก็ตามการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศยังคงต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการผลิต และผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้ชุมชนเมืองมีการขยายตัว มีการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ส่งผลให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกินศักยภาพในการรองรับของระบบนิเวศ ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ทรัพยากรธรรมชาติขาดความอุดมสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่อง และทำให้เกิดผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ภาครัฐจึงควรให้ความสำคัญต่อการดำเนินการตามนโยบาย มาตรการ และกลไกด้านการบริหารจัดการให้เป็นไปตามหลักการการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยสร้างความสมดุลในการพัฒนาทั้ง 3 มิติ คือ มิติเศรษฐกิจ มิติสังคม และมิติสิ่งแวดล้อม ที่มุ่งเน้นให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระดับที่เหมาะสม มีเสถียรภาพ มีการกระจายการพัฒนา การกระจายรายได้ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และสร้างฐานทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้มั่นคง

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด จะเห็นว่า จังหวัดมีการจัดทำแผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับ ซึ่งเป็นแผนแม่บทและแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของจังหวัด ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จากการที่ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด ได้มอบหมายจากกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้จัดทำแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด โดยเป็นศูนย์กลางประสานการทำงานแบบบูรณาการ ระหว่างหน่วยงานต่างๆ ในสังกัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กรมป่าไม้ กรมควบคุมมลพิษ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กรมทรัพยากรน้ำ กรมทรัพยากรธรณี และ องค์การปกครอง ส่วนท้องถิ่น ตลอดจน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ จัดทำแผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

หากแต่ในการจัดทำแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในระดับจังหวัด ยังมีข้อบกพร่องในการรวบรวม พิจารณากลับกรองแผนงาน/โครงการ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มาจากหน่วยงานต่างๆ ทั้ง ส่วน ราชการ ส่วนท้องถิ่น ตลอดจนภาคีเครือข่าย ภาคเอกชน ที่มีการเสนอขอรับการสนับสนุน งบประมาณ จากแหล่งเงินงบประมาณต่างๆ ของ จังหวัด ยังขาดความครบถ้วนสมบูรณ์ ของแผนงาน/โครงการอันเนื่องมาจาก 1) ความเร่งด่วนของระยะเวลาในการเสนอแผน 2) ความเป็นไปได้ของแผนงานโครงการที่เสนอมา 3) ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายผลลัพธ์ ตามยุทธศาสตร์ของจังหวัด 4) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจคลาดเคลื่อน โดย พยายามเสนอแผนงาน/โครงการในพื้นที่ตามความต้องการส่วนบุคคล ไม่ตรงตามความ ต้องการของประชาชนในพื้นที่ ทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้แผนงาน/โครงการ ที่เสนอขาดความสมบูรณ์ ครบถ้วน

ดังนั้น การที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และบทบาท ในการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด ทำให้ทราบ ถึงสภาพปัญหา ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพของทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเสนอแนวทาง การแก้ไขในเชิงรุก สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนต่อการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทวิเคราะห์

สภาพปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในระดับ จังหวัด สรุปได้ดังนี้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ

ปัญหาการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน พื้นที่อนุรักษ์ เพื่อต้องการพื้นที่ทำเกษตรกรรม ผลกระทบตามมา ทำให้เกิดน้ำท่วม ,ฝนแล้ง สภาพป่า เกิดความเสื่อมโทรมแห้งแล้ง ซึ่งแนวทาง การป้องกันและแก้ไขปัญหามา ผ่านมา ได้มี การประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรทราบเกี่ยวกับกฎหมายป่าไม้ จัดทำป้ายแนวเขตอุทยานฯ ให้เห็นชัดเจน ปิดเส้นทางล่าลงในพื้นที่อุทยานฯ ออกลาดตระเวนพื้นที่รับผิดชอบ โดยเน้นบริเวณที่ล่อแหลมต่อการถูกบุกรุก เป็นต้น

2. ด้านทรัพยากรน้ำ

ปัญหาการขาดแคลนน้ำไม่มีน้ำอุปโภคบริโภค โครงสร้างและระบบประปา ชำรุด ไม่ถูกสุขลักษณะ ทำให้ ไม่มีน้ำที่สะอาดถูกสุขลักษณะในการอุปโภคบริโภค ขาดแคลนพื้นที่กักเก็บน้ำ ขาดแคลนป่าต้นน้ำเนื่องจาก การบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อทำ การเกษตร ระบบนิเวศเปลี่ยนไปมีผลให้น้ำตามธรรมชาติลดลง คุณภาพน้ำ/มลพิษ ทางน้ำ ขยะมูลฝอยและวัชพืช (ผักตบชวา) ในแหล่งน้ำเน่าเสีย ผู้ประกอบการมีการ ระบายน้ำเสียที่ไม่ได้ตามมาตรฐานจากแหล่งกำเนิดประเภทอุตสาหกรรมปศุสัตว์, เกษตรธุรกิจท่องเที่ยวที่ขยายตัว และอุตสาหกรรมบริเวณป่าต้นน้ำ รวมถึงการใช้สารเคมี ในพื้นที่ เพื่อการเกษตร ทำให้คุณภาพของน้ำลดต่ำลงปริมาณน้ำไม่เพียงพอ

แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาคือที่ผ่านมา มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด การรณรงค์ปลูกจิตสำนึกให้ชาวบ้านในพื้นที่ปลูกป่าทดแทนโดยใช้พันธุ์พืชธรรมชาติที่มีอยู่เดิม การสร้างฝายชะลอน้ำในบริเวณป่าต้นน้ำ สร้างฝายชะลอน้ำ สร้างระบบท่อส่งน้ำ ขยายเขตประปาหมู่บ้าน เจาะบ่อบาดาล ขุดสระในไร่นาเพื่อเพิ่มแหล่งน้ำ จัดให้มีการนำระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำในระบบประปาที่จะแจกจ่ายให้ประชาชนอุปโภคบริโภค

3. ด้านสิ่งแวดล้อม

ปัญหา ขยะเคลื่อนในย่านชุมชน ขยะลอยในแหล่งน้ำ ขยะพิษ/ขยะอันตราย มีขยะมูลฝอยตกค้าง ในปริมาณ มาก มีสารเคมีปนเปื้อนในแหล่งน้ำร่องสวนจากการเกษตร แนวทาง การป้องกันและแก้ไขที่ผ่านมา ให้นำหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดหาพื้นที่ก่อสร้างระบบกำจัดขยะ ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดตั้งงบประมาณสนับสนุนในการก่อสร้างโรงงานขยะมูลฝอยของจังหวัด จัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานก่อสร้างโรงงานรีไซเคิลขยะมูลฝอยของจังหวัด เพื่อรวบรวมขยะพิษ ขยะอันตรายยังแหล่งที่กำจัดอย่างถูกวิธี การรณรงค์ 3R การปลูกจิตสำนึกให้ชุมชน ออกกฎหมายควบคุม การรณรงค์การลดการใช้สารเคมีในการเกษตร และสร้างเครือข่ายอาสาสมัครเฝ้าระวังแหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อมทั่วไป

จากสภาพปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาจะเห็นว่าปัญหา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ใช่เรื่องของหน่วยงานรัฐแต่ฝ่ายเดียว ไม่ว่าในลักษณะของความเป็นเจ้าของหรือการจัดการ แต่เป็นเรื่องของทุกคน ทุกภาคส่วนที่จะต้องมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การให้ความสำคัญกับประชาชนในการมีส่วนร่วมในกระบวนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและในกระบวนการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พร้อมกับการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ถือได้ว่าเป็นการแก้ปัญหาได้ตรงกับความต้องการตามสภาพพื้นที่ หน่วยงานรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องให้ความรู้ ความเข้าใจธรรมชาติ เจตคติ และสร้างความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น

ซึ่งการรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ การส่งเสริมการมีส่วนร่วม ส่งเสริมศักยภาพและจิตสำนึกของประชาชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการตัดสินใจเพื่อรักษา สมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรม สมดุล มีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน จะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับ ประชาชน และการพัฒนาอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของ ภาวการพัฒนาให้ทุกภาคส่วนมีบทบาทและหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ตามกฎหมาย ระเบียบ และข้อกำหนด ระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่าการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในระดับจังหวัด ซึ่ง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการคุ้มครอง ดูแล และ บำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ยังมีปัญหาใน การบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ขององค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นไม่มีความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ หรือมีบุคลากรที่ไม่ตรงกับ สายงานโดยตรง ทำให้การถ่ายทอดความรู้ให้กับประชาชนในพื้นที่จึงยังมีน้อย

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดในฐานะผู้แทน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในส่วนภูมิภาค เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ หลักในการประสานและปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานภายในกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการของแต่ละหน่วยงาน ในระดับจังหวัด และดำเนินการขับเคลื่อนนโยบาย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่าและที่ดิน ด้านการจัดการขยะและของเสียอันตราย และด้านการบริหารจัดการน้ำ จึงได้เห็นความสำคัญของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

แนวคิดการมีส่วนร่วม

แนวคิดของการมีส่วนร่วมนั้นผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิดของหลายท่าน เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชน (Public participation) สถาบันพระปกเกล้า (2548) หมายถึง การที่ประชาชนเข้าไปร่วมกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระในทางความคิดมีความรู้ความสามารถในการกระทำ และมีความเต็มใจที่จะเข้าร่วมต่อกิจกรรมนั้นๆ โดยที่การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด กล่าวคือ เริ่มตั้งแต่การเกิดจิตสำนึกในตนเองและถือเป็นภาระหน้าที่ของตน ร่วมคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมกันติดตามประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และเสริมสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ โดยมีส่วนร่วมในลักษณะต่อไปนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาและลดปัญหาของชุมชนหรือสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองตอบความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองตอบความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดการปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมในโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน

7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

รูปแบบของการมีส่วนร่วม

การที่ประชาชนภายในพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มในรูปของประชาคมหรือชุมชน ซึ่งเป็นแนวคิดที่สนับสนุน ความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา ซึ่งการแก้ปัญหานั้นจำเป็นต้องมีความร่วมมือทำพร้อมๆ กันในทุกระดับ ต้องระดมทุกองค์ประกอบในสังคม โดยเฉพาะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเป็นชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ด้วยตนเอง รูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ดำเนินอยู่โดยทั่วไป สามารถสรุปได้เป็น 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการ แจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ทั้งนี้ การได้รับ แจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

2. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือ ระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและ ตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น

3. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวที สาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งมีหลาย รูปแบบ ได้แก่

3.1 การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) โดยจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบ จากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม เพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึง ลักษณะโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบข้อซักถาม

3.2 การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นจะต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายและให้ความเห็น ต่อโครงการ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

3.3 การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบัง ทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกัน

4. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของ ประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่ เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่

ลักษณะที่สำคัญของการมีส่วนร่วมว่าเป็นเรื่องของกระบวนการ ซึ่งได้สรุปถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วม รวมได้ 4 ขั้นตอนหลักๆ ดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการคิด ศึกษา และค้นคว้า หาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตลอดจนความต้องการของ ชุมชน
2. มีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อลดและแก้ไขปัญหา
3. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมาย

4. มีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม และประเมินผลการทำงาน การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องใช้วิธีการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมในการนำพาข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐบาลหรือเอกชน ไปสู่ประชาชนผู้เป็นเป้าหมาย สิ่งสำคัญในการกระตุ้นและสร้าง แรงจูงใจให้ประชาชน หรือชุมชนได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลที่ต้องการสื่อสารนั้น ต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือ ประชาชนมีส่วนร่วมใน กระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา ชุมชน ให้มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาของ สังคมและประเทศชาติได้

ผู้เสนอแนวคิดจึงพิจารณาว่าเพื่อให้เกิดความสอดคล้องและเหมาะสม กับพื้นที่ โดยมีแนวคิดในการบริหารจัดการแบบบูรณาการ โดยให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้ทราบสภาพปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการ ที่แตกต่างกัน ตามพื้นที่นั้นๆ และกำหนดการหน้าที่ ของรูปแบบของการจัดทำแผนงาน โครงการและงบประมาณและการดำเนินงานจะมุ่งเน้นรูปแบบการทำงานแบบมีส่วนร่วม ระหว่างภาคีต่างๆ ในการเข้าไปร่วมกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาพื้นที่และเพื่อลด ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร การร่วมมือสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม และ เพื่อดำเนินการประสานจัดทำแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในระดับจังหวัดกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้เป็น แนวทางในการดำเนินการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

จากแนวคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า รูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนส่วนใหญ่ จะเริ่มต้นจากขั้นตอน การวางแผน หรือการตัดสินใจในการปฏิบัติการ การรับประโยชน์ การติดตามและ การประเมินผล ดังนั้นผู้ศึกษาจึงนำมาประยุกต์ใช้โดยสรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมมา เป็นกรอบในการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน คือ การร่วมในการเสนอปัญหาต่อ ที่ประชุมการร่วมวิเคราะห์ปัญหา การร่วมวางแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรม และ จัดลำดับความสำคัญของปัญหา และการร่วมเสนอแนวทางและตัดสินใจเลือกแนวทาง เพื่อจัดทำแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ได้แก่ การเข้าร่วมเป็นผู้รับผิดชอบ การเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ การมีส่วนร่วมในการประสานขอความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ ให้ข่าวสาร

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การจัดทำแผนงาน/โครงการที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล การร่วมควบคุม การร่วมประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

แนวคิดการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย

6 หลักการสำคัญ คือ

1. การพัฒนาที่ยั่งยืน(Sustainable Development) เป็นหลักการที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีคุณภาพ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องเกื้อกูลและไม่เกิดความขัดแย้งซึ่งกันและกัน โดยการพัฒนาเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างมีคุณภาพและแข่งขันได้ จะต้องคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สามารถสงวนรักษาไว้ใช้ประโยชน์ได้อย่างยาวนาน ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความต้องการของสังคมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

2. การบริหารจัดการเชิงระบบนิเวศ (Ecosystem Approach) เป็นหลักการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์เชิงระบบหรือองค์รวม (Holistic)ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการดำรงอยู่ของระบบนิเวศอย่างสมดุล และการตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ได้แก่ การจัดการลุ่มน้ำอย่างบูรณาการและการบริหารจัดการกลุ่มป่า

3. การระวังไว้ก่อน (Precautionary Principle) เป็นหลักการจัดการเชิงรุกที่เน้นการป้องกันผลกระทบล่วงหน้าโดยการสร้างระบบภูมิคุ้มกันให้กับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะพื้นที่ที่มีระบบนิเวศที่เปราะบางและพื้นที่เสี่ยง

4. ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluters Pay Principle: PPP) และ ผู้ได้รับผลประโยชน์เป็นผู้จ่าย (Beneficiaries Pay Principle: BPP) เป็นหลักการในการนำเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยสร้างแรงจูงใจและภาระรับผิดชอบเพื่อลดการก่อมลพิษส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมการฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม รวมถึงสร้างความเป็นธรรมให้กับผู้เสียประโยชน์ เพื่อลดความขัดแย้งทางสังคมอันเกิดจากการนำทรัพยากรธรรมชาติไปใช้ประโยชน์ และทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์ร่วมกัน

5. ความเป็นหุ้นส่วนของรัฐ – เอกชน (Public-Private Partnership) เป็นหลักการที่ใช้สร้างการร่วมรับผิดชอบและควรนำมาใช้ควบคู่กับหลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย เพื่อส่งเสริมให้ภาคเอกชน เข้ามาลงทุนและมีบทบาทในการจัดการสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

6. ธรรมาภิบาล (Good Governance) เป็นหลักการที่มุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การกระจายอำนาจที่ยึดหลักการพื้นที่ - หน้าที่ - การมีส่วนร่วม (Area-Function-Participation: AFP) การบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ความโปร่งใสในกระบวนการตัดสินใจ การเปิดเผยข้อมูลสู่สาธารณะ และการกำหนดภาระรับผิดชอบ (Accountability) ของทุกภาคส่วนอย่างจริงจัง

บทสรุปแนวคิด

การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด มีวัตถุประสงค์เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ ประชาชนในท้องถิ่น และหน่วยงานภาคเอกชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการเพื่อการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มดำเนินงานโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้มีโอกาสร่วมรับทราบข้อมูลและแสดงความคิดเห็น อันจะ ทำให้โครงการนั้นๆ เกิดประโยชน์

สูงสุดและส่งผลกระทบทางสังคมให้น้อยที่สุด นอกจากนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นไม่ว่าจะเป็นระดับครอบครัว ระดับชุมชน หรือระดับประเทศนั้น ถือเป็นกระบวนการที่มี ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศในปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนด ทิศทางของการพัฒนา วางแผนโครงการพัฒนาต่าง ๆ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของและยินยอม ปฏิบัติตามได้อย่างสมัครใจ และเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาเป็นไปในแนวทางที่สนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอ

การนำแนวความคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีแนวทางในการดำเนินงานเพื่อพัฒนางาน โดยกำหนดรูปแบบขั้นตอนการดำเนินงาน 4 รูปแบบ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน

1. การสำรวจข้อมูลในระดับพื้นที่ ประสานตรวจสอบร่วมกับผู้นำชุมชนในการสำรวจสภาพปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ตลอดจนความต้องการของประชาชนในพื้นที่
2. การจัดเวทีระดมความคิดและการประชุมเชิงปฏิบัติ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลศึกษาความเหมาะสม การวางแผน การกำหนดแนวทางติดตามและรายงานผลแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

1. การสร้างเครือข่ายภาคประชาชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และอื่นๆ ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับพื้นที่
2. การจัดทำฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด การใช้ระบบข้อมูลและระบบรวบรวมศูนย์ข้อมูล เพื่อใช้เป็นแนวทางและประโยชน์ต่อไปในอนาคต

3. การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เช่น การรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ ตามช่องทางต่างๆ เพื่อให้ได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

การขับเคลื่อนแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยจัดทำข้อเสนอโครงการสำคัญเร่งด่วนในการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ และการบูรณาการงานด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบการขอสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งเงินทุนต่างๆ

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

การแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด ซึ่งกำหนดให้มีการประเมิน 3 ช่วง ได้แก่ การประเมินก่อนการดำเนินงาน การติดตามและประเมินผลระหว่างการทำงาน และประเมินหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน รวมทั้งการกำหนดผู้รับผิดชอบที่จะทำหน้าที่ติดตามประเมินผลอย่างชัดเจน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประโยชน์ต่องานในหน้าที่

1. เป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมติดตามประเมินผล ร่วมรับประโยชน์ ร่วมปฏิบัติ อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่และการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนราชการในพื้นที่

2. การใช้หลักการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมเป็นการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหาพร้อมทั้งช่วยกำหนดแนวทางการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ในอนาคต

3. การวิเคราะห์ถึงปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่โดยให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม และกำหนดปัญหาพร้อมทั้งเสนอแนวทางแก้ไขถึงความเป็นไปได้ของแนวทางต่างๆ ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

4. การบูรณาการขับเคลื่อนแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัด

2. ประโยชน์ต่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัด

1. แผนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดได้รับความเชื่อถือและได้รับการยอมรับจากประชาชนหน่วยงานราชการต่างๆ โดยจะเห็นได้จากการได้รับความร่วมมือจากประชาชน หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่

2. ส่งเสริมพัฒนาองค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้แก่อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือเครือข่ายที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

3. สามารถกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ พัฒนาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้ตามความเหมาะสมสอดคล้องกับความเป็นจริงอันเป็นการเพิ่มศักยภาพการพัฒนาจังหวัด

3. ประโยชน์ต่อประชาชน

1. ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเสนอแผนงานได้รับการพัฒนาตามความต้องการที่แท้จริง เกิดความพึงพอใจและได้รับประโยชน์สูงสุด

2. ประชาชนกำหนดแผนงาน โครงการ กิจกรรม ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ เพื่อการแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ตัวชี้วัดความสำเร็จ

1. มีกลไกในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมประเมินผล จากการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยสามารถ เชื่อมโยงในทุกระดับและทุกมิติของการปฏิบัติราชการ ร้อยละ 80
2. มีแผนบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับ จังหวัด ตรงกับความต้องการของพื้นที่และมีหน่วยงานนำไปปฏิบัติให้เกิดผลตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้ ร้อยละ 80